

**XIX међународни научни скуп „Правнички дани –
Проф. др Славко Царић”
„ПРАВО, НАУКА И ДРУШТВО – АКТУЕЛНА
ПИТАЊА И ПЕРСПЕКТИВЕ”**

**XIX International scientific meeting „Legal days –
Prof. Slavko Carić, PhD”
„LAW, SCIENCE AND SOCIETY – THE CURRENT
ISSUES AND PERSPECTIVES”**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
The University of Business Academy in Novi Sad
The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 23. септембар 2022.

Зборник радова са XIX међународног научног скупа

„Правнички дани – Проф. др Славко Царић“
„ПРАВО, НАУКА И ДРУШТВО – АКТУЕЛНА ПИТАЊА И ПЕРСПЕКТИВЕ“

23. септембар 2022. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић редовни професор	Др Гордана Бејатовић, ванредни професор
Др Милан Почуча редовни професор	Др Јелена Стојшић Даветић, ванредни професор
Др Владимир Козар редовни професор	Др Сања Шкорић, ванредни професор
Др Милош Марковић редовни професор	Др Маријана Младенов, ванредни професор
Др Јелена Матијашевић редовни професор	Др Срђан Дамњановић ванредни професор
Др Предраг Мирковић ванредни професор	Др Марко Станковић, доцент
Др Дарко Голић ванредни професор	Др Маја Суботин доцент
Др Јоко Драгојловић ванредни професор	

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Милан Почуча, редовни професор

Штампа:

НС Мала књига плус, Нови Сад

Тираж: 150

ISBN 978-86-86121-51-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА - председник Научног одбора

Продекан за науку, квалитет и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе Универзитет Привредна академија у Новом Саду и ванредни професор Факултета техничких наука Универзитета у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу и ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ

Продекан за међународну сарадњу и ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ

Шеф Кривичноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф Теоријске и јавноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЖЕЉКО БЈЕЛАЈАЦ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР САЊА ШКОРИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ

Шеф катедре Кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Европски универзитет Брчко дистрикт и Ректор Европског универзитета „Kallos” Тузла и | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ, ЕМЕРИТУС

Универзитет „Адриатик“ – Бар, Факултет за пословну економију и право | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија, в.д. председника Врховног суда Црне Горе, Универзитет „Адриатик“ – Бар, Факултет за медитеранске пословне студије, Тиват | Република Црна Гора

PROF. DR DR. WOLFGANG ROHRBACH

Akademik Evropske akademije nauka u Salzburgu | Austrija

PROF. DR VANO TSERTSVADZE

Georgian Institute of Public Affairs | Gruzija

PROF. DR. AMER FAKHOURY

Dean College of Law American University in the Emirates | Ujedinjeni Arapski Emirati

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент, Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент, Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЂО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛБИНА ФАЗЛОВИЋ

Ванредни професор Европском универзитету Брчко дистрикт на Европском универзитету „Kallos” Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР ЗОРАН ФИЛИПОВСКИ

Проректор за међународну сарадњу, Интернационални „Vision” Универзитет | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University Neapolis Paphos Cyprus, master studys in public law and administration | Republika Kipar

ПРОФ. ДР НЕБОЈША ШАРКИЋ

Декан Правног факултета, Универзитета Унион у Београду | Република Србија

ДР МИШО ЂУРКОВИЋ

Научни саветник, Директор Института за Европске студије у Београду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЧЛОВИЋ

Директор Института за упоредно право у Београду | Република Србија

ПРОФ. ДР БОГДАН ВУКОСАВЉЕВИЋ

European Research Institute for Strategic Studies | Словенија

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ПРОФ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ - Председник Организационог одбора

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ

ПРОФ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ

ДОЦ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ

ДОЦ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ

ДОЦ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ

ДОЦ. ДР МАЈА СУБОТИН

ДОЦ. ДР ВЛАДИМИР ШЕБЕК

МСР ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР АЊА КОПРИВИЦА

МСР МАРА ДЕСПОТОВ

МСР ТАМАРА КРСТИЋ

Секретар:

МСР АЊА КОПРИВИЦА, асистент

Msr Milica Z. Petrović, asistent

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu;

doktorand na Pravnom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu

e-mail: milica.petrovic@pravni-fakultet.info

POTREBA REGULISANJA STATUSA DELA NEDOSTUPNIH TITULARA AUTORSKOG PRAVA U SRBIJI RADI DIGITALIZACIJE KULTURNE BAŠTINE I DOBRI PRIMERI IZ PRAVA HRVATSKE I MAĐARSKÉ

Sažetak:

Na osnovu inicijative Nacionalnog centra za digitalizaciju od 2002. godine u Republici Srbiji započinje se rad na digitalizaciji kulturnog nasleđa kroz različite projekte. Postojanje dela nedostupnih titulara autorskog prava, ako njihov pravni status nije regulisan, može značajno da uspori proces digitalizacije kulturnog nasleđa, a takođe može da ima za posledicu da javnosti ne može saopšten sadržaj pomenutih dela koja mogu biti od velikog kulturnog, umetničkog ili naučnog značaja. Budući da u zakonodavstvu Republike Srbije nije regulisan status nedostupnih titulara autorskog prava, a da postoji obaveza da se domaće pravo prilagodi smernicama Evropske unije, neophodno je kritički ispitati da li postojeće zakonodavstvo treba da bude upotpunjeno kako bi se harmonizovalo sa pravom Evropske unije i da ne bi predstavljalo prepreku efikasnoj digitalizaciji kulturnog nasleđa. Na osnovu analize domaćeg prava autor konstatuje da su neophodne izmene i dopune postojećeg Zakona o autorskom i srodnim pravima i prilagođavanje Direktivi 2012/28/EU iz 2012 i ispituje zakonodavstva Hrvatske i Mađarske (članica Evropske unije) u cilju pronalaženja dobrih stranih rešenja. Autor konstatuje da bi se postojeća pravna praznina u domaćem zakonodavstvu mogla upotpuniti po ugledu na zakonodavstvo Hrvatske, s obzirom na istorijsku sličnost pravnih sistema.

Ključne reči: *dela nedostupnih titulara autorskog prava, autorsko pravo, pravo intelektualne svojine*

Uvod

Digitalizacija naučne i kulturne građe je dugoročan proces koji mora biti pažljivo pripremljen, između ostalog, i donošenjem zakonskih normi u oblasti autorskog prava, zato što digitalizacija nosi rizik od povrede autorskih prava.¹⁾ Upravo zbog potrebe ubrzanja digitalizacije postoji potreba za regulisanjem pravnog statusa dela nedostupnih titulara prava. Reč je o delima čije je titulare prava nemoguće pronaći ili locirati, a uzrok njihovog nastanka je nedostatak osnovnih informacija o imenu i prezimenu autora, koautora ili njihovih pravnih sledbenika. Najčešće je reč o delima amatera ili pripadnika manjenskih zajednica, moguće diskriminisanih po različitim osnovima. Postojanje ovakvih autorskih dela značajno utiče na tok postupka digitalizacije, usporavajući je, jer se, izostankom saglasnosti titulara prava ovakva dela ne mogu prebaciti u digitalni oblik niti se mogu učiniti dostupnim javnosti, te tako društvena zajednica biva uskraćena za njihovu sadržinu.

¹⁾ Pri tom, treba naglasiti da titular autorskog prava nije samo i isključivo autor, već da su imovinskoppravna ovlašćenja prenosiva na pravne sledbenike autora, koji mogu biti fizička i pravna lica.

Nedostaci postojećeg pravnog okvira Republike Srbije u vezi sa nedostupnim titularima autorskog prava

Proces digitalizovanja naučne i kulturne baštine u Republici Srbiji započeo je još pre dvadeset godina. Digitalizacijom mnoga kulturna i naučna dela mogla bi postati lako dostupna svakom zainteresovanom korisniku bez kršenja normi autorskog prava. Ipak, razvoj novih tehnologija sa sobom nosi rizik od neograničenih oblika zloupotrebe digitalnog oblika autorskog dela, te je zbog neophodno obezbediti adekvatnu zakonsku regulativu uz poštovanje najviših pravnih standarda.²⁾ To se pokušava postići donošenjem različitih vrsta pravnih akata od kojih su neki opšteg karaktera i odnose se na digitalizaciju ne vezano za određenu oblast, a drugi su oni usko uređuju neku oblast kulture. U prvu grupu akata spadaju zakoni poput Zakona o kulturi³⁾, Zakona o kulturnim dobrima⁴⁾ i Zakona o kinematografiji⁵⁾, dok drugoj grupi pripadaju Zakon o autorskom i srodnim pravima⁶⁾, Zakon o zaštiti podataka ličnosti⁷⁾ i drugi.

Zakonom o autorskom i srodnim pravima jasno je regulisano umnožavanje autorskog dela u elektronskom obliku. Na osnovu člana 20. umnožavanje se može vršiti grafičkim postupcima, fotokopiranjem i sličnim postupcima koji vode istom cilju, zvučnim ili vizuelnim snimanjem, izgradnjom dela arhitekture, smeštanjem dela u elektronskom obliku u memoriju računara. Pritom, radnja umnožavanja dela postoji bez obzira na broj umnoženih primeraka dela, tehnike kojom se umnožavaju i trajnosti primeraka. Naročito treba naglasiti da je za ovakvu radnju upotrebe dela neophodna saglasnost autora dela ili, ukoliko njega nema, njegovog pravnog sledbenika. Ukoliko saglasnost ne bude dobijena proces digitalizacije se ne može izvršiti, a onaj koji digitalizuje delo rizikuje povredu autorskog prava.⁸⁾

Upravo je izostanak davanja saglasnosti najveći uzrok pojave dela nedostupnih titulara prava, što za posledicu ima nemogućnost njihovog pretvaranja u digitalni oblik u kojem bi mogla biti saopštena javnosti. Kako su dela nedostupnih titulara upravo ona kod kojih je nemoguće identifikovati ili locirati autora dela ili njegovog pravnog sledbenika, po prirodi stvari, nedostaje subjekt koji bi dao saglasnost za digitalizaciju. Da bi se omogućio rad na digitalizaciji kulturnog nasleđa, mora se regulisati status dela nedostupnog titulara prava. Uprkos aktualnosti ovog pitanja i potrebi da se Zakon o autorskim i srodnim pravima uskladi sa Direktivom Evropske unije o načinima upotrebe dela siročadi iz 2012. godine, do danas je izostala inicijativa da se pomenuti zakon izmeni.

Članom 45 Zakona o autorskom i srodnim pravima predviđeno je ograničenje autorskog prava koje bi se moglo dovesti u vezu sa mogućnošću umnožavanja dela nedostupnog titulara prava. Pomenutim članom predviđena je mogućnost umnožavanja dela korišćenjem sopstvenog primerka dela, što dalje znači da institucija koja vrši ovakvo umnožavanje mora to činiti isključivo u nekomercijalne svrhe i od toga ne sme ostvariti nikakvu korist, kako posrednu, tako ni neposrednu.

2) Reljanović M., Prlja D., Andonović S. (2019). Pravni aspekti digitalizacije i kulturne baštine u Srbiji. U Đuro Kutlača, et. al, (urednik). Primena digitalizacije u kulturi i nauci, Beograd, Institut za uporedno pravo, str 147.

3) Zakon o kulturi, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 72/2009, 13/2016, 30/2016 –ispr., 47/2021, 78/2021.

4) Zakon o kulturnim dobrima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 71/94, 52/2011 - dr. zakoni, 99/2011 - dr. zakon, 6/2020 - dr. zakon i 35/2021 - dr. Zakon.

5) Zakon o kinematografiji, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 99/2011, 2/2012, -ispr., 46/2014-odluka US.

6) Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 99/2011, 199/2012, 29/2016-odluka US, 66/2019.

7) Zakon o zaštiti podataka ličnosti, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 87/2018.

8) Reljanović M., Prlja D., Andonović S., op cit. , str 149.

Prema tome, ako dođe do radnje umožavanja autorskog dela, primerci umnoženi na ovaj način ne mogu biti učinjeni dostupnim javnosti, ni na koji način, pa ni na internetu, što je upravo i glavni cilj vršenja digitalizacije.⁹⁾

Uloženi naponi kako bi se uskladilo domaće pravo u oblasti autorskog i srodnih prava sa pravilima Evropske unije nisu dovoljni, već je neophodno izvršiti izmene i dopune postojećeg zakona. U cilju harmonizacije domaćeg zakonodavstva sa Evropskom unijom trebalo bi regulisati, ne samo umnožavanje i upotrebu dela nedostupnih titulara prava, već i omogućiti titularima prava da ostvare svoje pravo na naknadu ukoliko se pojave nakon izvršene digitalizacije sopstvenog dela. Takođe, neophodno je definisati dela nedostupnih titulara prava, uvrstiti pojam temeljne potrage za titularima prava i odrediti izvore koji se moraju konsultovati kako bi temeljna potraga smatrala sprovedenom, a možda najvažnije bilo bi uvesti ograničenja autorskog prava koja bi bila u skladu sa Direktivom 2011/28/EU.¹⁰⁾

Pravna regulativa Republike Hrvatske u vezi sa nedostupnim titularima prava

Republika Hrvatska, država čiji je pravni sistem veoma sličan srpskom, članica je Evropske unije i u obavezi je da svoje zakonodavstvo usklađuje sa propisima te organizacije. Proces digitalizacije započet je 2006. godine kroz projekat Hrvatska kulturna baština, čiji je cilj bio stvaranje tehničkih, infrastrukturnih, pravnih, ekonomskih i kadrovskih uslova za digitalizaciju kulturne baštine.¹¹⁾ Nakon završetka projekta 2009. godine konstatovano je da postoji više problema u vezi sa digitalizacijom, kao što su: nedostatak znanja i zanimanja ustanova, nepoznavanje postupaka digitalizacije, nepostojanje baza podataka i nedovoljna finansijska podrška države i lokalnih samouprava.¹²⁾

Naime, prolazeći kroz dostupnu građu ustanovljeno je da, najčešće, autori fotografija, plakata i sličnih dela nisu navedeni, pa čak i onda kada su ova dela sastavni deo nekog drugog predmeta zaštite autorskim pravom.¹³⁾ Ukoliko podaci o autorima nisu navedeni na primerku dela, a ne postoje ni u knjižničnim katalozima, reč je o nedostupnim titularima prava, od kojih se ne može dobiti neophodna saglasnost za saopštavanje dela javnosti, te se ne može nastaviti ni postupak digitalizacije.¹⁴⁾

Veliki napredak u digitalizaciji kulturne baštine postignut je nakon donošenja Direktive 2011/28/EU 2012. godine i njene implementacije u hrvatski zakonodavni sistem. Nakon samo dve godine, decembra 2014. godine, izmenjen je i dopunjen Zakon o autorskom i srodnim pravima Republike Hrvatske, a zakonodavac je uveo članove 12a i 12b kojima se reguliše status dela nedostupnih titulara autorskog prava.¹⁵⁾

⁹⁾ Petrović, M. (2020). Pravna regulativa dela siročadi (orphan works) u Evropskoj uniji i Republici Srbiji. Pravo-teorija i praksa, 37(2), str 106.

¹⁰⁾ Petrović, M., op cit., str 107.

¹¹⁾ Tomić K. (2019). Pravni aspekti digitalizacije kulturne i naučne baštine u Republici Hrvatskoj – crowdfunding finansiranje. U Đuro Kutlača, et. al (urednik). Primena digitalizacije u kulturi i nauci, Beograd, Institut za uporedno pravo, str 176.

¹²⁾ Tomić K. op cit., str. 176.

¹³⁾ Ovo se najčešće događa onda kada je reč o delima poput ilustracija, karata ili fotografija u okviru jednog književnog dela.

¹⁴⁾ Horvat A., op cit., str. 21.

¹⁵⁾ Zakon o autorskom i srodnim pravima, Narodne novine Republike Hrvatske, br. 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13, 127/14, 62/17, 96/18.

Najnoviji Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, koji je donet 2021. godine, reguliše autorska dela kojima se autor ne može utvrditi ili pronaći članom 25.¹⁶⁾ Autorsko delo smatraće se delom siročetom onda kada, ni nakon sprovedene pažljive potrage autor tog dela, ili nijedan od koautora nije pronađen, ili autor nije identifikovan ili su identifikovani koautori, ali nisu svi pronađeni. Na osnovu člana 187 stav 3 istog zakona dopušteno je institucijama zaduženim za očuvanje kulturne baštine, obrazovnim i javnim institucijama da upotrebljavaju ovakva dela pod uslovom da, u dobroj veri, sprovedu temeljnu potragu za titularom prava sa ciljem identifikacije, odnosno pronalaženja autora, koautora ili njihovog pravnog sledbenika. Pažljivu potragu, institucije su dužne da obave pretražujući ne samo domaće, već i međunarodne izvore ukoliko se dođe do relevantnih podataka koji ukazuju da se titulari prava mogu pronaći u inostranstvu. Na osnovu člana 25, stav 3 institucija za očuvanje kulturne baštine može samostalno sprovesti proces pažljive potrage, ali ga može i poveriti nekoj drugoj instituciji, fizičkom ili pravnom licu koje će ove poslove obaviti u njeno ime i za njen račun.

Član 25 odnosi se na dela za koja još uvek nije protekao period autorskopravne zaštite, a ona su prvi put izdata ili emitovana u Republici Hrvatskoj ili čiji proizvođač ima prebivalište u Republici Hrvatskoj, kao i na dela koja nikada nisu bila izdata ili emitovana, ali su učinjena dostupnim javnosti od strane neke od institucija koje se bave zaštitom kulturne baštine, pod uslovom da su ove institucije osnovane u Republici Hrvatskom i pretpostavkom da se autori tih dela ne bi protivili korišćenju svojih dela na ovakav način.¹⁷⁾

Hrvatski zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, po uzoru na pravila iz Direktive 2012/28/EU, jasno definiše pravila postupanja u slučaju pronalaska titulara prava. Članom 25, stav 7 propisano je da autor ili koautor dela koje ima status dela siročeta može u bilo kojem trenutku prekinuti primenu odredaba iz ovog člana. Ukoliko jedan od koautora bude pronađen i identifikovan od njega se mora zatražiti saglasnost za dalju upotrebu ovakvog dela, bez obzira na to da su koautori pronađeni ili ne. Ono što se mora naglasiti da donošenje ovog zakona nema za cilj da onemogući autora dela da svoje delo objavi anonimno ili pod pseudonimom.

Autorsko delo koje ima status dela siročeta na teritoriji EU, takav status zadržava i na teritoriji Republike Hrvatske i tada institucije za zaštitu kulturne baštine nisu u obavezi da sprovedu pažljivu potragu za titularom prava. Institucije za zaštitu kulturne baštine iz člana 187. stav 3, ovog zakona mogu doneti pravila o pažljivoj potrazi, koja mogu biti drugačija u odnosu na vrstu dela.

Za vizuelna dela, podrazumevajući pod tim likovna dela, fotografije, ilustracije, dela arhitekture, skice i druga slična dela, neophodno je pretražiti baze podataka organizacija za kolektivno ostvarivanje prava za vizuelne umetnosti, baze podataka za arhiviranje slika.

Kod temeljne potrage za nepoznatim nosiocima prava za audiovizuelna dela, umetnička izvođenja, fonograme i videograme treba konsultovati izvore kao što su: zbirke obaveznih primeraka, baze podataka udruženja producenata u Hrvatskoj, dokumentaciju i baze podataka ustanova za filmsku i audiobaštinu, baze podataka: ISAN (International Standard Audiovisual Number), ISWC (International standard Music Work Code) i ISRC (International standard Recording Code), popise saradnika koji se pojavljuju na omotu dela i baze podataka udruženja koje predstavljaju određenu kategoriju nosilaca prava.

¹⁶⁾ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Narodne novine Republike Hrvatske, br. NN 111/2021.

¹⁷⁾ Ovde se termin proizvođač koristi umesto termina titular prava. Ovaj termin nije pogodno koristiti u smislu autorskog prava, iako je adekvatan kada govorimo o predmetima srodnopravne zaštite, npr. fonogramu ili videogramu.

Veća efikasnost u vršenju procesa digitalizacije dela koja imaju status dela siročeta može se ostvariti uključivanjem institucija za kolektivno ostvarivanje prava, koje bi mogle prikupljati podatke o autorima dela i njihovim pravnim sledbenicima i kreirati baze podataka koristeći takve informacije, koje bi bile javno dostupne svim institucijama koje sprovode pažljivu potragu.¹⁸⁾ Takođe, Horvat smatra da bi se proces digitalizacije kulturnog nasleđa ubrzao uvođenjem sistema licenciranja, odnosno, davanjem proširenih kolektivnih licenci, što bi značilo da bi korisnici mogli slobodno pregovarati o dobijanju licence za digitalizaciju sa nekom institucijom za kolektivno ostvarivanje prava koja bi bila ovlašćena da zastupa sve titulare autorskog prava za određenu vrstu autorskog dela.¹⁹⁾

Pravna regulativa Republike Mađarske u vezi sa nedostupnim titularima prava

Regulisanje statusa i upotrebe dela nedostupnih nosilaca prava u Mađarskoj započelo je još 2008. godine, a po donošenju Direktive 2012/28/EU propisi u ovoj oblasti su izmenjeni, tako da je u korist javnih institucija propisano novo ograničenje koje im dopušta upotrebu ovakvih dela. U literaturi se navodi da su izmene koje su uvedene u skladu sa pravom Evropske unije omogućile još veće uspehe u primeni odredbi o delima nedostupnih nosilaca prava.²⁰⁾

Međutim, treba istaći da su u Mađarskoj već postojala pravna pravila koja su omogućavala upotrebu dela nedostupnih nosilaca prava. Prema pravnoj regulativi iz 2009. godine, Mađarska kancelarija za intelektualnu svojinu bila je nadležna za izdavanje licenci korisniku koji sprovede temeljnu potragu za nosiocem dela nedostupnih nosilaca prava. Reč je o neisključivoj i neprenosivoj licenci koja dopušta korisniku da upotrebljava autorsko delo koje je predmet licence u roku od pet godina na teritoriji Mađarske. Da bi se dobila licenca, temeljna potraga morala je obuhvatiti izvore, kakvi su: baze podataka organizacija za kolektivno ostvarivanje prava, registar koji vodi Mađarska kancelarija za intelektualnu svojinu, informacije koje se mogu dobiti iz objavljenih nacionalnih novina.²¹⁾ Ovim aktom Vlade propisuje se da, ukoliko imalac licence hoće da ovakvo delo privredno iskorišćava, za to bi morao da plati Kancelariji odgovarajuću naknadu. Ako nosilac prava ostane neidentifikovan ili nelociran nakon isteka pet godina od dana isteka ugovora o licenci, Kancelarija mora iznos koji je primila na ime naknade da prosledi organizaciji za kolektivno ostvarivanje prava.

Donošenjem Direktive EU iz 2012. godine, bilo je neophodno uvesti određene promene u postojeću pravnu regulativu. Po prvi put je propisana definicija dela nedostupnih nosilaca prava, koja odgovara sadržaju Direktive. U okviru poglavlja IV/A Zakona o autorskom pravu²²⁾ (dalje ZAP), delom nedostupnog nosioca prava smatra se autorsko delo čiji nosilac prava nije identifikovan ili se ne može locirati uprkos pažljivoj potrazi koja je izvršena u dobroj veri. U skladu sa Direktivom iz 2012. godine kao korisnici navedene su javne ustanove poput biblioteka, muzeja, arhiva, radio-difuznih organizacija i kinematografskih organizacija, koje su u obavezi da na teritoriji Mađarske sprovode temeljnu potragu za nosiocima prava u cilju širenja znanja i omogućavanja potpunog pristupa ovakvim autorskim delima. Rezultati o temeljnoj potrazi moraju se dostaviti Kancelariji i

¹⁸⁾ Horvat A., op cit. Digitalizacija i knjižnice, str 25.

¹⁹⁾ Ibidem.

²⁰⁾ Mezei, P. (2014). The New Orphan Works Regulation of Hungary. International Review of Intellectual Property and Competition Law 45(8), str 941.

²¹⁾ Government Decree 100/2009 (V. 8.) Korm. Preuzeto sa: https://www.hipo.gov.hu/en/English/jogforras/100_2009.pdf (06. 04. 2022.).

²²⁾ Zakon o autorskom pravu Republike Mađarske, br. LXXVI. Konsolidovan izmenjeni tekst od 13. 6. 2018. Preuzeto sa: https://www.hipo.gov.hu/sites/default/files/szjt_lxxvi_1999_en_rev_1.pdf (17.06.2022.)

moraju obuhvatati tačne podatke o promeni statusa dela i o načinu upotrebe. Svi prihodi ostvareni upotrebom ovih dela moraju biti raspoređeni za pokrivanje troškova digitalizacije.

Član 41/B ZAP predviđa mogućnost naknadnog pojavljivanja titulara prava i pravne posledice do kojih dolazi ukoliko se on pojavi. Titular prava se, u bilo kom trenutku, može pozvati na svoja prava i tako prekinuti status dela nedostupnog nosioca prava pri čemu može zahtevati naknadu za upotrebu svog dela. Naknada se može potraživati bilo od korisnika dela ili Zavoda za intelektualnu svojinu pod određenim uslovima koji su vezani za postojanje licence koju daje mađarski Zavod za intelektualnu svojinu ustanovama koje delo sa statusom dela siročeta žele upotrebljavati. Reč je o licenci koja se daje na period od najduže pet godina, koja važi samo za teritoriju Republike Mađarske, a koja je pritom neisključiva i neprenosiva (član 41/B, stav 5 ZAP). Titular prava ima može tražiti nadoknadu za upotrebu svog dela nakon što isteka ugovora o licenci ili po donošenju rešenja o oduzimanju licence, a može i osporiti visinu naknade nakon čega se mora upustiti u sudski postupak (član 41/B, stav 8 ZAP).

Zahvaljujući novim propisima, ograničenja subjektivnog autorskog prava važe i bez bilo kakve dozvole Kancelarije, a i korisnici su u potpunosti slobodni da, unutar propisanih ograničenja, upotrebljavaju delo.

Do danas u Mađarskoj digitalizovano je više miliona različitih autorskih dela, a na digitalizaciju potrošeno je oko dva miliona eura. Iako proces digitalizacije nije otpočeo u cilju rešavanja problema dela nedostupnih nosilaca prava, pokazalo se da je veliki broj dela u zbirkama javnih institucija koje učestvuju u digitalizaciji upravo takav. Dakle, bez adekvatne pravne regulacije dela nedostupnih nosilaca prava ne bi bilo moguće nastaviti sa prebacivanjem autorskih dela u digitalni oblik.²³⁾

Danas je Mađarska jedna od zemalja koje pokazuju najbolje rezultate i brzo napredovanje u digitalizaciji autorskih dela uopšte, a ističe se i u korišćenju Evropske baze podataka i vršenju registracija dela nedostupnih autora. Ovakva aktivnost je na zavidnom nivou u Evropi, s obzirom na to da mnoge države do sada nisu ni otpočele u praksi sa primenjivanjem te baze niti Direktive iz 2012. godine.

Zaključak

U zakonu Republike Srbije koji reguliše autorska i srodna prava nije sadržana zakonska definicija dela nedostupnih titulara prava, te u tom pogledu domaće pravo nije harmonizovano sa pravom Evropske unije. Pravni status dela nedostupnih titulara prava bi se morao regulisati, jer nedostatak te regulative predstavlja prepreku efikasne digitalizacije kulturne baštine. To bi se moglo učiniti, pre svega, uvođenjem pravila koja propisuje Direktiva 2012/28/EU, a po uzoru na novi Zakon o autorskom i srodnim pravima Republike Hrvatske, te bi definicija dela nedostupnog titulara prava podrazumevala autorsko delo čiji se titular prava ne može pronaći ili identifikovati, čak ni nakon sprovedene pažljive potrage, koju bi trebalo da, na zahtev korisnika, sprovedu institucije nadležne za brigu o kulturnom nasleđu, kao i da o rezultatima takve potrage obaveste, ne samo korisnika, već i Zavod za intelektualnu svojinu. Mađarski Zakon o autorskom pravu br. LXXVI nudi jedinstvena i korisna rešenja u pogledu zaključivanja ugovora o licenci između korisnika i Kancelarije za intelektualnu svojinu, pri čemu licenca mora biti neprenosiva, neisključiva i dostupna svim zainteresovanim korisnicima. Ukoliko bi se, u domaći Zakon o autorskom i srodnim pravima unele slične izmene, omogućila bi se, ne samo upotreba autorskih dela koja imaju status dela nedostupnih titulara, već bi se naknada od takve upotrebe ovakvih autorskih dela mogla koristiti za potrebe finansiranja procesa digitalizacije kulturnog nasleđa.

23) Mezei, P. op cit., str 951.

Milica Z. Petrović, LL.M, Teaching Assistant
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad;
PhD student at Faculty of Law University of Kragujevac

THE NEED TO REGULATE THE STATUS OF WORKS OF INACCESSIBLE COPYRIGHT HOLDERS IN SERBIA IN ORDER TO DIGITIZE CULTURAL HERITAGE AND GOOD EXAMPLES FROM THE LAW OF CROATIA AND HUNGARY

Abstract:

Based on the initiative of the National Center for Digitization, work on digitization of cultural heritage has started in the Republic of Serbia since 2002 through various projects. The existence of orphan works, which may be of great cultural, artistic or scientific significance, negatively affects work on digitization because this works cannot be used or communicated to the public without the permission of their inaccessible rightholders. Since the legislation of the Republic of Serbia does not regulate the status of inaccessible copyright holders, and there is an obligation to adapt domestic law to EU guidelines, it is necessary to critically examine whether existing legislation should be amended to harmonize with European Union law and how, otherwise this could be an obstacle to the effective digitization of cultural heritage. Based on the analysis of domestic law, the author concludes that it is necessary to amend the existing Copyright Act, adapt to Directive 2012/28 / EU from 2012 and examine the legislation of Croatia and Hungary (EU member states) in order to find good foreign solutions that could be implied in Republic of Serbia. The author states that the existing legal gap in the domestic legislation could be filled in the image of the Croatian legislation, given the historical similarity of legal systems.

Keywords: orphan works, copyright, intellectual property law

LITERATURA

1. Directive 2012/28/EU on certain permitted uses of orphan works [Direktiva o određenim dozvoljenim načinima korišćenja dela siročadi], Official Journal L, 299, 27.10.2012, p. 5–12. Preuzeto sa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0028>
2. Government Decree 100/2009 (V. 8.) Korm. Preuzeto sa: https://www.hipo.gov.hu/en/English/jogforras/100_2009.pdf
3. Horvat, A. (2012). Digitalizacija i knjižnice. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 55(2), 17-27.
4. Mezei, Péter. (2014). The New Orphan Works Regulation of Hungary. International Review of Intellectual Property and Competition Law 45(8), 940–952.
5. Petrović, M. (2020). Pravna regulativa dela siročadi (orphan works) u Evropskoj uniji i Republici Srbiji. Pravo-teorija i praksa, 37(2), 95-111.
6. Reljanović M., Prlja D., Andonović S. (2019). Pravni aspekti digitalizacije i kulturne baštine u Srbiji. U Đuro Kutlača, et. al (urednik). Primena digitalizacije u kulturi i nauci. (str. 147-156). Beograd: Institut za uporedno pravo.
7. Tomić K. (2019). Pravni aspekti digitalizacije kulturne i naučne baštine u Republici Hrvatskoj – crowdfunding finansiranje. U Đuro Kutlača, et. al (urednik). Primena digitalizacije u kulturi i nauci. (str. 175-189). Beograd: Institut za uporedno pravo

8. Zakon o autorskom pravu Republike Mađarske, br. LXXVI. Konsolidovan izmenjeni tekst od 13. 6. 2018.
9. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Narodne novine Republike Hrvatske, br. NN 111/2021.
10. Zakon o autorskom i srodnim pravima. Narodne novine Republike Hrvatske, br. 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13, 127/14, 62/17, 96/18
11. Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 99/2011, 199/2012, 29/2016-odluka US,66/2019
12. Zakon o kinematografiji, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 99/2011, 2/2012,-ispr.,46/2014-odluka US.
13. Zakon o kulturi, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 72/2009, 13/2016, 30/2016 –ispr., 47/2021, 78/2021.
14. Zakon o kulturnim dobrima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 71/94, 52/2011 - dr. zakoni, 99/2011 - dr. zakon, 6/2020 - dr. zakon i 35/2021 - dr. zakon
15. Zakon o zaštiti podataka ličnosti, Službeni glasnik Republike Srbije, br.87/2018.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

001:34(082)
316.3:34(082)

**МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Правнички дани - проф. др Славко Царић
(19 ; 2022 ; Нови Сад)**

Право, наука и друштво - актуелна питања и перспективе : [зборник радова] = Law, science and society - the current issues and perspectives : [proceedings] / XIX међународни научни скуп "Правнички дани - Проф. др Славко Царић", Нови Сад, 23. септембар 2022. = XIX international scientific meeting "Legal days - Prof. Slavko Carić, PhD" ; [уредник Милан Почуча]. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2022 (Нови Сад : НС Мала књига+). - 454 стр. ; 24 cm

Текстови ћир. и лат. - Тираж 150. - Стр. 19-20: Уводна реч / Милан Почуча = Foreword / Milan Počuča. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-86121-51-6

а) Наука - Правни аспект - Зборници б) Друштво - Правни аспект - Зборници

COBISS.SR-ID 74323209